

Praca na konkurs

„Ad fontes! Odkrywamy tajemnice Kalisza i regionu kaliskiego”

Kultura ludowa w powiecie kaliskim – cz. V

Autorki

Amelia Biernacik

Agata Głąb

Alicja Langa

Opiekun

Alicja Krajewska

Szkoła Podstawowa w Brzezinach

**Nasze babcie
i nasi dziadkowie
- jak żyli i co nam
zostawili?**

Drewniane domy

Drewniane domy w Ostrowie Kaliskim (A.K.)

Mieszkali najczęściej w drewnianych domach.

Drewniane domy

Czempisz

Niektóre budynki stoją do dziś i są zamieszkane.

Drewniane domy

W ścianie szczytowej deski układane pionowo oraz w jodełkę.

izba	sień	izba
izba		izba

Niektóre są oryginalnie ozdobione: chałupa szerokofrontowa z dwutraktowym, symetrycznym rozplanowaniem wnętrza, z przelotową sienią (Przystajnia Kolonia).

Drewniane domy

Konstrukcja sumikowo-łątkowa

Konstrukcja zrębowa

Chałupy mają różną konstrukcję ścian
(Przystajnia Kolonia).

Drewniane domy

Dawna gajówka z początku XX wieku, pokryta dachem z przysuwnicami, Świerczyna

Te pozostawione są pamiątką dawnego stylu budowania.

Drewniane drzwi płycinowe z nadświetlem u góry, Świerczyna. Fot. Magdalena Nawrocka

Drewniane szkoły

Szkoła stanowi lokalne Dziedzictwo Narodowe, wpisana jest do rejestru zabytków.

(A.K.)

Uczyli się w drewnianych szkołach – budynek szkolny w Pieczyskach z 1937 r.

Drewniane szkoły

<https://zyciekalisza.pl/galerie/stara-szkola-w-pieczyskach-g399586>

Obecnie budynek starej szkoły w Pieczyskach jest miejscem, w którym możemy obejrzeć, jak wyglądały dawne klasy. Usłyszymy o historii i ciekawostkach regionu.

Pod Twoją obronę...

(A.K.)

W każdej chałupie był tzw. święty kąt, w którym znajdował się stół z dewocjonaliami. Pełnił on funkcję domowego ołtarza, gdzie się modlono, toteż nie wolno było spożywać przy nim posiłków.

Pod Twoją obronę...

(A.K.)

Na ścianach izb wisiały święte obrazy.

Pod Twoją obronę...

(A.K.)

Liczba obrazów oraz sposób, w jaki zostały wykonane, świadczyły o zamożności gospodarzy.

Pod Twoją obronę...

Aby chronić...

(A.K.)

Niedziela Palmowa zwana dawniej także Kwietną - otwierała cykl obrzędów wielkanocnych.

Poświęcone w tym dniu w kościele palmy, czyli wierzbowe gałązki, zatykano za obrazy, na szczytach dachów, w oknach, w stodole i oborze.

Wierzono, że palma cudownie chroni przed uderzeniem pioruna, zapobiega pożarom, chorobom.

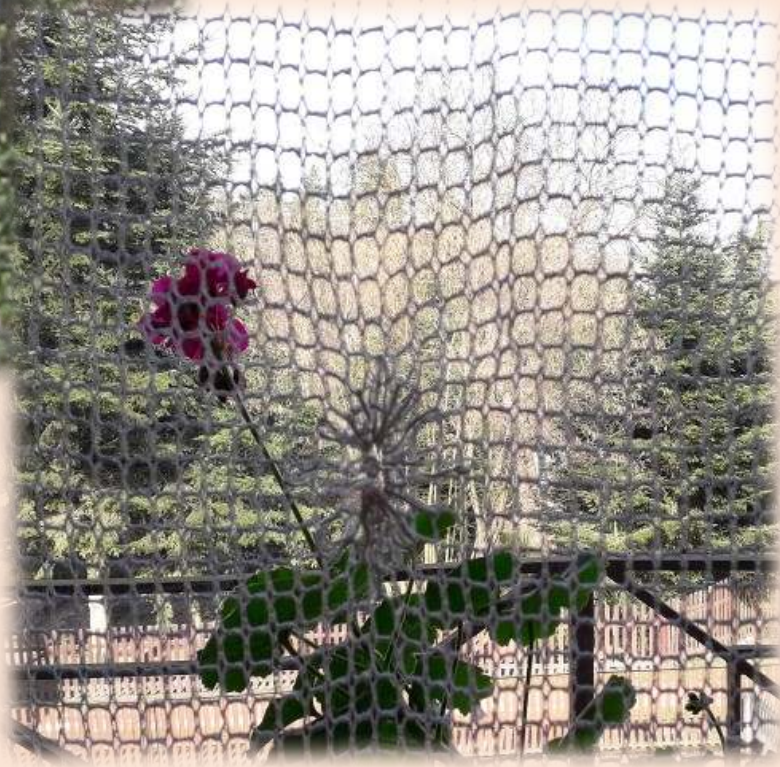
Aby chronić...

Fot. Monika Gibus

W święto Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Matki Boskiej Zielnej) święci się w kościołach bukiety ze zbóż, ziół, warzyw, owoców i kwiatów.

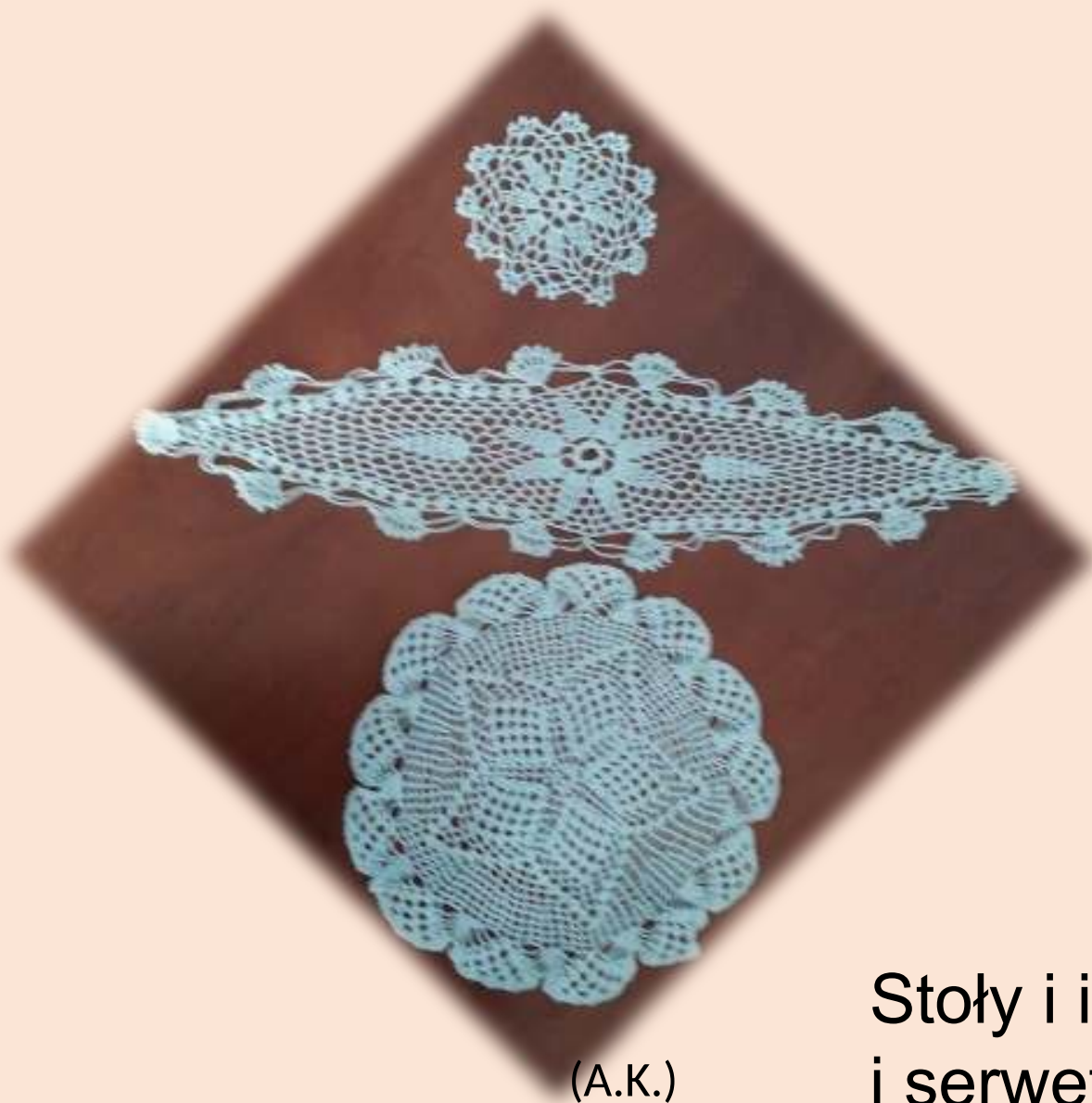
W domu - ozdoby

Fragment firanki z nici z naturalnego surowca (A.K.)

Ręcznie robione koronki zdobiły okna. Dawne gospodynie poświęcały wiele godzin na tworzenie misternych wzorów, przekazując tajniki tej sztuki z pokolenia na pokolenie.

W domu - ozdoby

(A.K.)

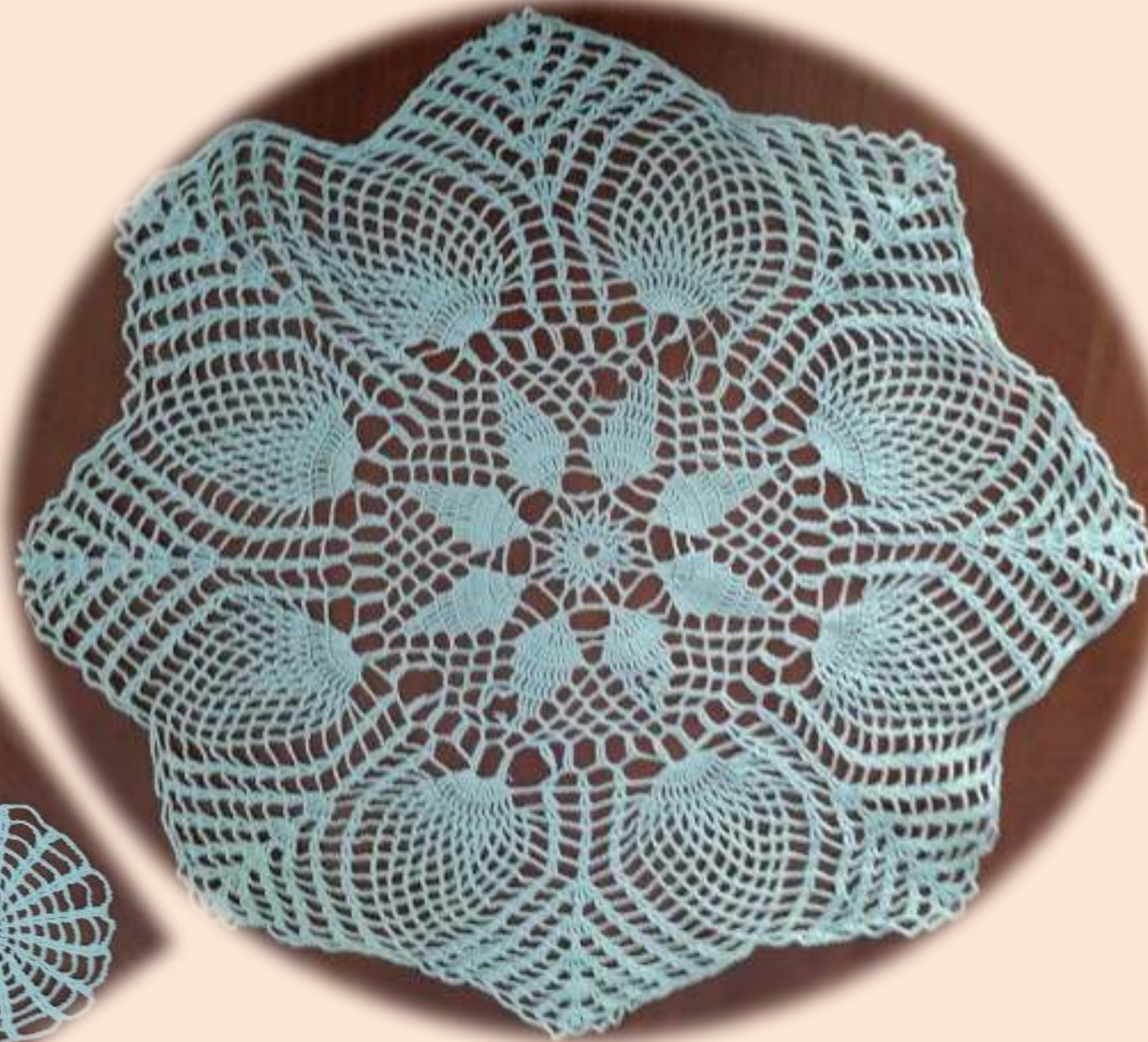
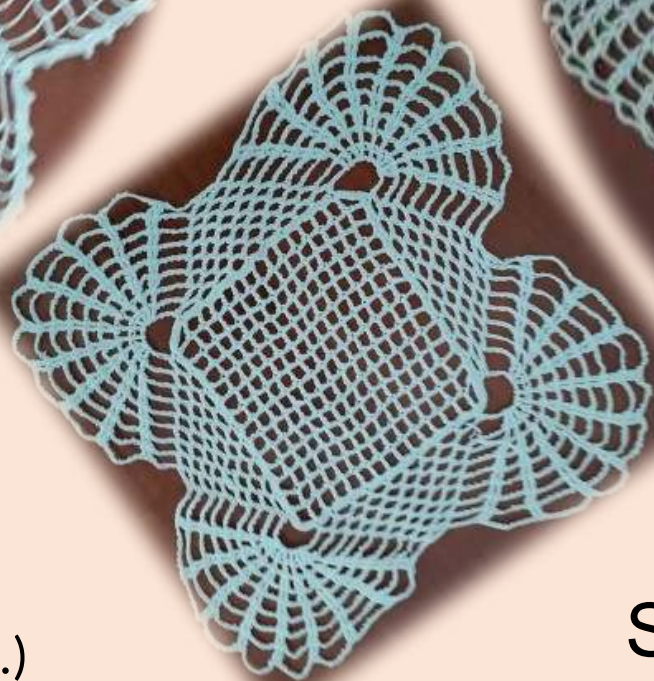

Stoły i inne meble przyozdabiano serwetami i serwetkami robionym na szydełku.

W domu - ozdoby

(A.K.)

Serwetki

W domu - ozdoby

(A.K.)

Zszywano również pudełka z pocztówek wykorzystywanych jako sztywnych konstrukcji, które były łączone (obszywane) i ozdabiane słomianą plecionką.

W domu - ozdoby

(A.K.)

Każda panna wyszywała barwne kwiaty na Inianych ręcznikach.

W domu - ozdoby

Haft na poszewce
na poduszkę

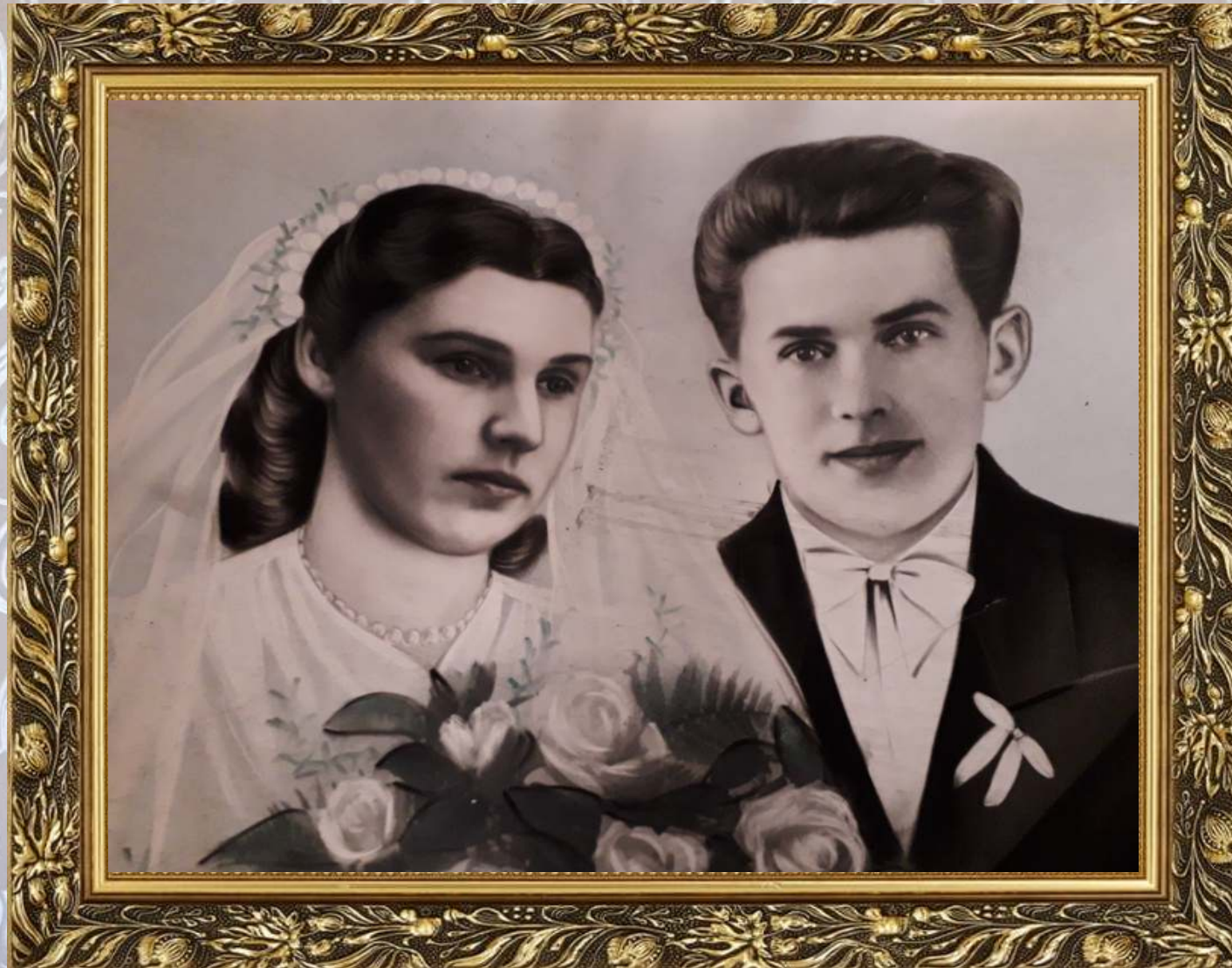

W domu - ozdoby

Makatki były wyszywane albo malowane. Często były wzorzyste i wielokolorowe. Motywy zdobnicze zależały od miejsca, do którego były przeznaczone.

W domu

(A.K.)

Całości dopełniały malowane ślubne fotografie na zdobionych kwiatami ścianach.

W domu - praca

Przędzenie i zwijanie wełny było nie lada sztuką. Dziewczęta zaczynały się jej uczyć w wieku kilku lat.

Dziś kołowrotek na wsi pełni rolę dekoracyjną albo... leży na strychu.

„Moja babcia jeszcze w latach siedemdziesiątych przędła na kołowrotku, aby mieć mocne nici”
(G.M)

W domu - praca

Pierzochą była okazją do wspólnego spędzania długiego i szarego wieczoru.

Dziewczęta darły pierze na pierzynę dla panny młodej.

Na zakończenie prac gospodyni podawała poczęstunek pracującym kobietom, który nazywany był także podkurkiem.

Darcie pierza podczas „Zapustów w Brzezinach” zorganizowanych w ramach imprez z cyklu „Kalendarium Polskie” w 2026 r. źródło: <https://bip4.wokiss.pl/brzeziny/pl>

W domu - rozrywka

W tamtych czasach folklor był bardzo popularny, rozumiany i lubiany – mówi Lucjan Dymarczyk – kierownik Kapeli Brzeziny.

Po ciężkim dniu pracy gromadzono się na odpoczynku przy rozmowie w gronie znajomych, przy dźwiękach skrzypiec i akordeonu.

Czasami wiejscy rzemieślnicy sami wykonywali instrumenty. („Pieśni kaliskie” J. Lisakowski)

Goście w domu

Przebierańcy występujący w „Zapustach w Brzezinach” w ramach imprez z cyklu „Kalendarium Polskie”, źródło: <https://bip4.wokiss.pl/brzeziny/pl>

W Wigilię chodzą u nas Wiliorze: przebrani za anioła, marszałka, króla Heroda, żyda, diabła i śmierć.

Przedstawiają krótką scenkę o Narodzeniu Pańskim, śpiewają kolędy i składają życzenia wszelkiej pomyślności.

Dawniej byli postrachem dla dzieci, panien i kawalerów, których przepytywali z pacierza. Niektórych traktowano nawet różgami za złe zachowanie.

We wtorek ostatkowy chodzili „niedźwiedzie”. Nazwa wzięta się stąd, że jeden z przebierańców był obwiązany słomą i udawał niedźwiedzia.

Blisko domu – znaki wiary

Kapliczka słupowa z 1918 r. w Pieczyskach

Kapliczka skrzynkowa upamiętniająca tragiczne zdarzenie w Zagórnej

Przy niektórych kapliczkach i krzyżach przetrwał zwyczaj odprawiania „majowego” – śpiewane są pieśni Maryjne i odmawia się litanię.

Blisko domu - znaki wiary

(A.K.)

Kapliczka słupowa z 1947 r.
w Ostrowie Kaliskim

Kapliczki są
odnawiane
przez ich
fundatorów
i przystrajane
na wiosnę.

Blisko domu - znaki wiary

Nadleśniczy Lasów Miasta Kalisza, Władysław Mroczkiewicz z pracownikami, zgromadzeni wokół kapliczki na dębie, lata 30-te XX w.

Szczególny jest krzyż w Pieczyskach. Ustawiono go na pniu dębu powalonego przez piorun. Przed kapliczką i krzyżem umieszczonymi na drzewie spotykali się na modlitwie pracownicy leśni i okoliczni mieszkańcy.

(A.K.)

Blisko domu - znaki wiary

Krzyż roku jubileuszowego 1933 na rozstaju dróg na Jamnicach,
fot. Mateusz Halak

Rok 1933, ukazem papieża Piusa XI, obchodzono w Polsce w sposób szczególny jako rok jubileuszowy. Jubileusz, czyli darowanie kar, w tym konkretnym przypadku mogło zostać uznane za dokonane po ufundowaniu przez wsie kaplic polnych z napisem „Miłościwe Lato Odkupienia” i datą 1933 – nawiązaniu do wieku Jezusa Chrystusa w chwili śmierci.

Prosty drewniany krzyż z wykonanym z tego samego materiału ogrodzeniem, starsi mieszkańcy wsi opisują ze szczególną czcią, wspominając to miejsce z lat przedwojennych jako schronienie przed burzą, która wielokrotnie zastawała robotników w szczyrim polu podczas żniw.

<https://kulturaupodstaw.pl/laki-zelazne-czyli-konopielka-o-jamnicach/>

Blisko domu w zgodzie z naturą

(A.K.)

Bociany darzy się szacunkiem. Łączy się je z takimi cnotami jak: pobożność, czujność, rozwaga, niewinność, wierność.

Jeśli te ptaki nie pojawiły się do 25 marca (święto Zwiastowania Pańskiego), zapowiadał się nieurodzajny rok.

Ten, kto pierwszy zobaczył przylatującego bociana, miał zapewnione szczęście, lecz jeśli ptak siedział – był to zły znak.

Nieszczęście zapowiadało także puste gniazdo, ominięte przez powracające ptaki. Zabicie bociana było wielkim grzechem.

(R. Hryń-Kuśmierk, Z. Śliwa, Encyklopedia tradycji polskich)

Źródła

Drewniane domy

Czerwiński Tomasz, Budownictwo ludowe w Polsce, Warszawa 2008

<https://wielkopolskahistorycznie.pl/2021/08/11/owijoki-wokol-drewnianej-chaty-okrecane-czyli-o-tradycyjnym-budownictwie-gminy-brzeziny/>

http://bip4.wokiss.pl/brzeziny/zasoby/files/referat_gospodarki/gminna_ewidencja_zabytkow/karty/83.pdf

Drewniane szkoły

<https://brzeziny-gmina.pl/wiadomosci/78251/zapraszamy-na-drzwi-otwarte-w-starej-szkole-w-pieczyskach>

<https://zyciekalisza.pl/arttykul/stara-szkola-w-pieczyskach-n1503860>

Pod Twoją obronę

<https://wielkopolskahistorycznie.pl/2021/10/01/religijnosc-ludowa/>

Aby chronić

Hryń-Kuśmierk Renata, Śliwa Zuzanna, Encyklopedia tradycji polskich, brak m. i r.

W domu - ozdoby

<https://roletowo.pl/firanki-koronkowe-od-szlacheckich-dworow-po-aktualne-okna-polskich-domow-1950/>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Makatka>, Wspomnienia Zofii Krajewskiej

W domu - praca

<https://bip4.wokiss.pl/brzeziny/pl/oswiata-kultura-sport/kultura/uroczystosci-imprezy-wystepy.html>

Hryń-Kuśmierk Renata, Śliwa Zuzanna, Encyklopedia tradycji polskich, brak m. i r.

Wspomnienia Grażyny Michalak

W domu - rozrywka

<https://wielkopolskahistorycznie.pl/2021/06/24/muzyka-ludowa-brzezin-cz-1/>

Lisakowski J., Pieśni kaliskie, PWM, Kraków 1971.

Goście w domu

[https://bip4.wokiss.pl/brzeziny/pl/oswiata-kultura-sport/kultura/uroczystosci-imprezy-wystepy.html?](https://bip4.wokiss.pl/brzeziny/pl/oswiata-kultura-sport/kultura/uroczystosci-imprezy-wystepy.html?pid=914)

pid=914

Blisko domu

Halak Mateusz, Łąki żelazne, czyli konopielka o Jamnicach (<https://kulturaupodstaw.pl/laki-zelazne-czyli-konopielka-o-jamnicach/>)

Jabłońska – Ważny Anna, Klejnoty pejzażu Ziemi Kaliskiej, Kalisz 2008

Lasy Państwowe. Zapraszamy – folder Nadleśnictwa Kalisz

Hryń-Kuśmierk Renata, Śliwa Zuzanna, Encyklopedia tradycji polskich, brak m. i r.

Fotografie: Alicja Krajewska, Mateusz Halak, Magdalena Nawrocka